

них на інноваційний і креативний характер.

1. Боумен К. Основы стратегического менеджмента: Пер. с англ. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. – 175 с.
2. Доброневский С.А., Маркова В.Д., Орлов Г.Н., Понуров С.В. Опыт разработки и пути реализации комплексной программы развития предприятия // Стратегия развития промышленных предприятий. – Новосибирск: Наука, 1990. – С.33-43.
3. Минцберг Г., Альстрэнд Б., Лэмпел Дж. Школы стратегий: Пер. с англ. – СПб.: Питер, 2000. – 623 с.
4. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление. – М.: ИНФРА - М. – 2000. – 312 с.
5. Федоренко В. Г. Інвестиційні процеси як основа прискорення економічно-соціальних реформ в Україні // Персонал. – 2000. – № 4. – С.14-17.
6. Щукін Б.М. Аналіз інвестиційних проєктів. – К.: МАУП, 2002. – 128 с.
7. Яковлев А.І. Проєктний аналіз інвестицій і інновацій. – Харків: Бізнес - Інформ, 1999. – 116 с.

Отримано 23.03.2006

УДК 658.14.17

О.М.ТРИДІД, д-р екон. наук, К.В.ОРЄХОВА
Харківський національний економічний університет

КОМПЛЕКСНА ЦІЛЬОВА ПРОГРАМА УПРАВЛІННЯ РУХОМ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Пропонується методичний підхід щодо організації узгодженого в пропорціях (в просторі та часі) процесу трансформації капіталу (джерел фінансування виробничо-господарської діяльності) в капітальні блага (матеріальні ресурси, готову продукцію, грошові кошти).

Одним з визначальних факторів, що впливає на стійкість фінансового положення підприємства є рівень організації процесу трансформації капіталу (джерел фінансування виробничо-господарської діяльності) в капітальні блага (матеріальні ресурси, готову продукцію, грошові кошти) [1]. Можна погодитися з науковцями [2, 4, 5], які стверджують, що функція організації у фінансовому менеджменті зводиться до об'єднання людей, що спільно реалізують фінансову програму на базі якихось правил та процедур. Аналізуючи представлене вище визначення з позиції системно-логічного підходу, конструктивним представляється виділення трьох основних дефініцій, через призму яких розглядається функція організації у фінансовому менеджменті: об'єднання людей, реалізація фінансової програми, розробка системи правил та процедур.

Аналіз робіт [3-13] дозволив встановити, що такі аспекти фінансового управління як об'єднання людей та обґрунтування системи фінансових правил та процедур достатньо глибоко висвітлені в чисель-

них наукових працях, оприлюднені на конференціях та семінарах. Поряд з цим, програма управління формуванням, розподілом та використанням капіталу як цілісна система не знайшла відповідного відображення у фінансово-економічній літературі, через це актуальним є обґрунтування науково-методичного підходу щодо її розробки та застосування.

Вітчизняна та закордонна практика свідчить, що для прийняття оперативних та обґрунтованих управлінських рішень щодо здійснення фінансово-господарської діяльності комплексна цільова програма управління рухом капіталу підприємства має ґрунтуватися на такій системі принципів:

- принцип обмеження коло проблеми, який полягає у зосередженні уваги та ресурсів на тих напрямках фінансово-господарської діяльності підприємства, які є пріоритетними для розвитку на певний момент часу;
- принцип етапності (логічної послідовності виконання процедур програми);
- принцип зворотнього зв'язку – контроль за процесом впровадження програмних заходів.

Враховуючи ці принципи, нами було розроблено та запропоновано комплексну цільову програму управління рухом капіталу підприємства, наведену на рисунку.

На першому етапі, відповідно до алгоритму, представленому в [14], розраховуються показники фінансового стану підприємства (формування, розподілу та використання капіталу). Після цього, на другому етапі, обчислюється середньоарифметичне значення (\bar{x}) та середньоквадратичне відхилення (σ) кожного з показників фінансового стану підприємства за формулами:

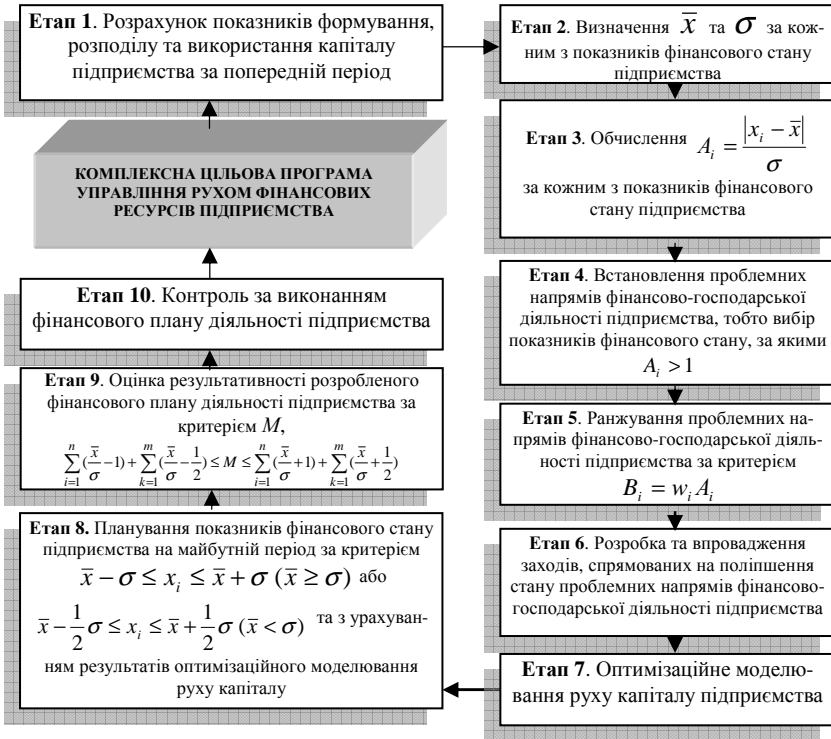
$$\bar{x} = \sum_{i=1}^n x_i / n ; \quad (1)$$

$$\sigma = \sqrt{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2 / n} . \quad (2)$$

Враховуючи, що згідно з правилом „3 \times σ ” [15, с.77-78] припустимим діапазоном варіювання будь-якого показника є $x_i \in [\bar{x} - \sigma; \bar{x} + \sigma]$, на третьому етапі реалізації комплексної цільової програми управління рухом капіталу підприємства слід визначати відхилення фактичних значень показників фінансового стану від середніх

(A_i) за формулою

$$A_i = \frac{|x_i - \bar{x}|}{\sigma} \quad (3)$$

Комплексна цільова програма управління рухом капіталу підприємства

Припустимим діапазоном варіювання будь-якого показника фінансового стану підприємства є $A_i \in [0,1]$. Верхню границю цього інтервалу було встановлено шляхом підставлення значення верхньої ($x_i + \sigma$) та нижньої ($x_i - \sigma$) межі коливання x_i до формули (3), а нижню – виходячи з припущення, що за певних умов стану та розвитку внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства x_i дорівнюватиме \bar{x} .

Через це та ґрунтуючись на принципі обмеження коло проблеми,

що полягає у зосередженні уваги та ресурсів на тих напрямках фінансово-господарської діяльності підприємства, які є пріоритетними для управління на певний момент часу. На четвертому етапі слід відбракувати фінансові показники, які відповідають умові $A_i \in [0,1]$, а залишити лише ті, за якими $A_i > 1$.

Використовуючи правило „3 σ ” [15, с.77-78], в межах інтервалу $A_i \in (1, +\infty)$ можна виділити ще такі:

$$\begin{cases} \bar{x} - 2\sigma \leq x < \bar{x} - \sigma \\ \bar{x} + \sigma < x_i \leq \bar{x} + 2\sigma \end{cases}; \quad (4)$$

$$\begin{cases} \bar{x} - 3\sigma \leq x < \bar{x} - 2\sigma \\ \bar{x} + 2\sigma < x_i \leq \bar{x} + 3\sigma \end{cases}; \quad (5)$$

$$\begin{cases} x_i < \bar{x} - 3\sigma \\ x_i > \bar{x} + 3\sigma \end{cases}. \quad (6)$$

У випадку, коли x_i коливається у інтервалі (4), (5) та (6), $A_i \in (1,2]$, $A_i \in (2,3]$ та $A_i \in (3, +\infty)$ відповідно. Чим більш віддаленим є значення A_i від верхньої межі припустимого діапазону коливання, від 1, тим більш проблемним є напрямок фінансово-господарської діяльності підприємства.

Оскільки кожен з показників фінансового стану підприємства має не тільки різну варіабельність, а й значимість з позиції фінансового менеджменту (w_i) [14], на п'ятому етапі, доречним є ранжування проблемних напрямів фінансово-господарської діяльності за критерієм B_i :

$$B_i = w_i A_i. \quad (7)$$

Використовуючи метод аналізу ієрархій [16], можна стверджувати, що чим більшим є B_i , тим більш значимим є напрямок фінансово-господарської діяльності з погляду оперативного фінансового управління.

Після розробки та впровадження заходів, спрямованих на поліпшення фінансового стану підприємства (етап 6), на восьмому етапі має бути складений фінансовий план його діяльності на майбутній період із закарбовуванням значень показників формування, розподілу та використання капіталу. Такий план повинен бути сформований виходячи з умови, що прогнозні значення показників фінансового стану не му-

сять перевищувати середні більше ніж на $\pm \sigma$ ($\bar{x} - \sigma \leq x_i \leq \bar{x} + \sigma$),

якщо $\bar{x} \geq \sigma$, та $\pm \frac{1}{2} \sigma$ ($\bar{x} - \frac{1}{2} \sigma \leq x_i \leq \bar{x} + \sigma$), якщо $\bar{x} < \sigma$, та з ура-

хуванням результатів оптимізаційного моделювання руху капіталу (етап 7) [17]. Логіка встановлення першого критерію планування фінансово-господарської діяльності підприємства виходить з припустимого діапазону варіювання x_i , $x_i \in [\bar{x} - \sigma; \bar{x} + \sigma]$, а другого – ґрунтується на економічній сутності та змісті фінансових показників. Оскільки обґрунтовані у [14] показники фінансового стану характеризують структуру джерел формування та напрямів використання фінансових ресурсів підприємства, а також співвідношення між його доходами та витратами від звичайної (операційної, інвестиційної та фінансової) та надзвичайної діяльності, то достатньо очевидно, що вони не можуть бути від'ємними. Поряд з цим, достатньо очевидно, що у випадку, коли середнє значення показника (\bar{x}) буде меншим за його середньоквадратичне відхилення (σ) $\bar{x} - \sigma$ буде від'ємним, що суперечить економічній сутності та змісту показників формування, розподілу та використання капіталу підприємства. Тому, за таких умов при плануванні фінансово-господарської діяльності підприємства на майбутній період слід використовувати більш жорсткий критерій, а саме $\bar{x} - \frac{1}{2} \sigma \leq x_i \leq \bar{x} + \sigma$.

На дев'ятому етапі визначається результативність розробленого фінансового плану діяльності підприємства шляхом розрахунку абсолютного показника рівня розвитку, запропонованого М.Цесляком [18, с.18]. На наш погляд, у цьому випадку він є найбільш доречним, оскільки не вимагає ні встановлення ознак стимуляторів та дестимуляторів, ні зіставлення цих ознак з абстрактним еталоном, як цього потребує методика розрахунку таксономічного показника рівня розвитку, запропонована З.Хельвігом [18, с.15].

Тому результативність розробленого фінансового плану діяльності підприємства (M) має бути визначена за формулою

$$M = \sum_{i=1}^n C_i, \quad (8)$$

де C_i – відношення прогнозного значення показника (x_i) до його середньоквадратичного відхилення (σ).

$$C_i = x_i / \sigma. \quad (9)$$

Враховуючи, що мінімально припустимим значенням x_i є $\bar{x} - \sigma$ ($\bar{x} \geq \sigma$) або $\bar{x} - \frac{1}{2}\sigma$ ($\bar{x} < \sigma$), а максимально припустимим $-\bar{x} + \sigma$ ($\bar{x} \geq \sigma$) або $\bar{x} + \frac{1}{2}\sigma$ ($\bar{x} < \sigma$), тобто за сприятливих умов стану та розвитку внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства $\bar{x} - \sigma \leq x_i \leq \bar{x} + \sigma$ або $\bar{x} - \frac{1}{2}\sigma \leq x_i \leq \bar{x} + \frac{1}{2}\sigma$, припустимий діапазон варіювання C_i є таким:

$$\frac{\bar{x} - \sigma}{\sigma} \leq C_i \leq \frac{\bar{x} + \sigma}{\sigma} \quad (10)$$

або

$$\frac{\bar{x} - \frac{1}{2}\sigma}{\sigma} \leq C_i \leq \frac{\bar{x} + \frac{1}{2}\sigma}{\sigma}. \quad (11)$$

Звідси:

$$\frac{\bar{x}}{\sigma} - 1 \leq C_i \leq \frac{\bar{x}}{\sigma} + 1 \quad (12)$$

або

$$\frac{\bar{x}}{\sigma} - \frac{1}{2} \leq C_i \leq \frac{\bar{x}}{\sigma} + \frac{1}{2}. \quad (13)$$

Внаслідок цього припустимий діапазон варіювання M є таким:

$$\sum_{i=1}^n \left(\frac{\bar{x}}{\sigma} - 1 \right) + \sum_{k=1}^m \left(\frac{\bar{x}}{\sigma} - \frac{1}{2} \right) \leq M \leq \sum_{i=1}^n \left(\frac{\bar{x}}{\sigma} + 1 \right) + \sum_{k=1}^m \left(\frac{\bar{x}}{\sigma} + \frac{1}{2} \right). \quad (14)$$

Тобто, якщо $M \in \left[\sum_{i=1}^n \left(\frac{\bar{x}}{\sigma} - 1 \right) + \sum_{k=1}^m \left(\frac{\bar{x}}{\sigma} - \frac{1}{2} \right); \sum_{i=1}^n \left(\frac{\bar{x}}{\sigma} + 1 \right) + \sum_{k=1}^m \left(\frac{\bar{x}}{\sigma} + \frac{1}{2} \right) \right]$,

то фінансовий план на майбутній рік складено коректно та його може бути використано у практичній діяльності підприємства. В противному випадку фінансовим менеджерам слід перевірити свої судження та модифікувати траєкторію капіталу підприємства.

Сутність останнього, десятого, етапу реалізації комплексної цільової програми управління рухом капіталу підприємства полягає у здійсненні поточного та оперативного контролю за виконанням фінан-

сового плану діяльності підприємства.

Застосування запропонованого методичного підходу щодо розробки та впровадження комплексної цільової програми управління рухом фінансових ресурсів у практичну діяльність підприємства дозволить забезпечити його фінансову стійкість, усталений фінансовий розвиток, підвищити ефективність процесу трансформації капіталу (джерел фінансування виробничо-господарської діяльності) в капітальні блага (матеріальні ресурси, готову продукцію, грошові кошти) та опонувати максимально можливу на сьогоднішній день рентабельність капіталу.

1.Тридід О.М., Орехова К.В. Багатокритеріальна класифікаційна система факторів динаміки фінансової стійкості підприємства. – Харків, 2005. – 36 с.

2.Гончаров А.Б. Фінансовий менеджмент. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2003. – 240 с.

3.Балабанов И.Т. Анализ и планирование финансов хозяйствующего субъекта. – М.: Финансы и статистика, 1994. – 456 с.

4.Бригхем С.Ф. Основы финансового менеджменту: Пер. з англ. – К.: Молодь, 1997. – 1000 с.

5.Ван Хорн Дж.К. Основы управления финансами: Пер. с англ. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 799 с.

6.Грачев А.В. Анализ и управление финансовой устойчивостью предприятия. – М.: Финпресс, 2002. – 208 с.

7.Ізмайлова К.В. Сучасні технології фінансового аналізу. – К.: МАУП, 2003. – 148 с.

8.Кизим М.О., Забродський В.А., Зінченко В.А., Копчак Ю.С. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2003. – 144 с.

9.Ковалев В.В. Финансовый анализ: методы и процедуры. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 560 с.

10.Ляхтіонова Л.А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання. – К.: КНЕУ, 2001. – 387 с.

11.Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия. – М.: Новое знание, 2001. – 704 с.

12.Селезнева Н.Н., Ионова А.Ф. Финансовый анализ. – М.: ЮНИТИ, 2002. – 479 с.

13.Шеремет А.Д., Сайфулин Р.С., Негашев Е.В. Методика финансового анализа. – М.: ИНФРА - М, 2000. – 208 с.

14.Тридід О.М., Орехова К.В. Методичні рекомендації щодо аналізу та оцінки фінансової стійкості підприємства. – Харків, 2005. – 24 с.

15.Теория статистики / Под ред. проф. Р.А.Шмойловой. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 560 с.

16.Саати Т.Л. Принятие решений. Метод анализа иерархий: Пер. с англ. – М.: Радио и связь, 1993. – 320 с.

17.Тридід О.М., Орехова К.В. Методичний підхід щодо оптимізації фінансових потокових процесів на підприємстві // Економіка розвитку. Вип.4(36). – Харків: ХНЕУ, 2005. – С.50-55.

18.Плюта В. Сравнительный многомерный анализ в экономических исследованиях: Методы таксономии и факторного анализа: Пер. с польск. В.В.Иванова; Науч. ред. В.М.Жуковской. – М.: Статистика, 1980. – 151 с.

Отримано 14.03.2006